

**TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS**

VOLUME 7 / 2024

LABOR ECONOMICS

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ilmiy elektron jurnali

**LABOUR ECONOMICS AND
HUMAN CAPITAL**

scientific electronic journal

2025-yil 2-son

Volume 4, Issue 2, 2025

**MEHNAT IQTISODIYOTI
VA INSON KAPITALI**
ISSN: 3030-3117

LABORECONOMICS.UZ

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

№ 2-2025

**ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ
КАПИТАЛ**

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

“Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko'chasi,
49 uy

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog'lanish uchun telefonlar:

+998998818698

Tahririyat Kengashi raisi:**(Chairman of the Editorial Board)**

Abduraxmanov Qalandar Xodjayevich, O'zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a'zolari:**(Members of the Editorial Board)**

Toshqulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof.
Yusupov Axmadbek Tadiyevich, i.f.d., prof.
Sharipov Kongratboy Avezimbetovich, t.f.d., prof
Raifkov Kudratilla Mirsagatovich, i.f.d., prof
Xalmuradov Rustam Ibragimovich, i.f.d., prof
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.
Nazarov Sharofiddin Xakimovich, i.f.d., prof.
Jumayev Nodir Xasiyatovich, i.f.d, prof.
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof.
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof.
Zokirova Nodira Kalandarovna, i.f.d., prof.
Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich, i.f.d., prof.
Muxiddinov Erkin Madorbekovich, i.f.f.d., (PhD)
Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayevich, i.f.n., dots.
Amirov Lochinbek Fayzullayevich, i.f.f.d., (PhD), dots.
G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich, i.f.d., (DSc), dots.
Shakarov Zafar Gafarovich, i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a'zolari:**(Community Council members)**

Bred Bodenxauzen (AQSh)
Jon Ankor (Buyuk Britaniya)
Odegov Yuriy Gennadevich (Rossiya Federasiyasi)
Keynz Miller (AQSh)
Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)
Masato Xivatari (Yaponiya)
Gerxard Feldmayer (Germaniya)
Eko Shri Margianti (Indoneziya)
Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)
Rohana Ngah (Malayziya)
Sharifah Zanniyerah (Malayziya)
Teguh Dartanto (Indoneziya)
Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)
Muhammed Xoliq (Pokiston)
Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas'ul muxarrir (Editor-in-Chief): G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

Veb-administrator (Web admin): Musayev Xurshid Sharifjonovich

MUNDARIJA (CONTENTS)

MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI

A.B.Xayitov	Aholining oʻzini oʻzi ish bilan band qilishi: tahlil va natijalar	5-12
N.R.Saidov	Iqtisodiyot tarmoqlarida barqaror ish oʻrinlarini tashkil etishning istiqbolli yoʻnalishlari	13-19
Sh.R.Fayziyeva	Влияние государственно-частного партнёрства на занятость: экономический анализ	20-25
B.Z.Ganiyev B.Sh.Raxmonov	Labor productivity in Uzbekistan: challenges and opportunities	26-32
G.T.Umarova	Mintaqa aholisi ish bilan bandligi: turlari va takibi, taʼsir etuvchi omillar tahlili	33-40

DEMOGRAFIYA

N.B.Tula	Анализ взаимосвязи демографического развития и управленческих подходов в условиях урбанизации	41-52
----------	--	-------

INSON KAPITALI

I.A.Bakiyeva	Iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarining taʼlim tizimida tadbirkorlik faoliyatiga kasbiy tayyorlash tajribalari	53-65
K.A.Abdukadirova	Oʻzbekiston Respublikasi oliy taʼlim xizmatlari bozorida raqobatni rivojlanishi xususiyatlari	66-73
F.A.Doniyorova	Человеческий капитал как стратегический ресурс устойчивого развития: опыт Узбекистана	74-85
F.M.Talipov	Самостоятельная работа студентов по физике и формирование человеческого капитала	86-91

INSON TARAQQIYOTI

D.I.Iskandarova	Aholi turmush darajasi va farovonligini oʻrganishning ijtimoiy-iqtisodiy yondashuvlari	92-100
-----------------	--	--------

MIGRATSIYA

Z.T.Jumanova	Turistlar statistik hisobini olib borish boʻyicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	101-109
--------------	---	---------

INSON RESURSLARINI BOSHQARISH

S.I.Mamurov I.E.Saparova	<i>HRM va raqamlashtirish: zamonaviy yondashuvlar va imkoniyatlar</i>	110-121
Z.B.Ro'zibayeva	<i>Turizm sanoatini rivojlantirishda inson resurslarining roli: nazariya va amaliyot uyg'unligi</i>	122-128

TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH

X.O.Botirova	<i>Tadbirkorlikni rivojlantirishda iqtisodiy samaradorlikni oshirishning nazariy asoslari</i>	129-140
F.A.Ibragimova U.J.Djurayev M.D.Raxmatova	<i>Tadbirkorlik faoliyatida menejment va marketing strategiyalarining o'rni</i>	141-149
D.I.Otaboyeva	<i>O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlanish holati va maqsadli ko'rsatkichlari tahlili</i>	150-156

GENDER TENGLIGI

B.Z.Ganiyev O.U.Dilmurotova	<i>Women in the workforce: unlocking Uzbekistan's productivity potential</i>	157-165
--	--	---------

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA RAQOBATNI RIVOJLANISHI XUSUSIYATLARI

Abdukadirova Kamola Azimovna

TDIU, Iqtisodiyot nazariyasi kafedrası assistenti,
tayanch doktorant

DOI: https://doi.org/10.55439/LEHC/vol2_iss1/a177

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim xizmatlari bozorida raqobat muhitining shakllanishi va rivojlanish tendensiyalari ilmiy asosda tahlil etiladi. Oliy ta'lim tizimida davlat va nodavlat sektorlarining o'zaro aloqasi, ta'lim xizmatlarini ko'rsatishdagi sifat omillari, narx shakllanishi, marketing strategiyalari hamda innovatsion yondashuvlar raqobatni belgilovchi asosiy omillar sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada, shuningdek, oliy ta'lim muassasalari o'rtasidagi ichki va tashqi raqobatning zamonaviy shakllari, raqobatbardoshlikni ta'minlash yo'llari, davlat tomonidan tartibga solish mexanizmlari va ularning bozor muvozanatiga ta'siri chuqur tahlil qilinadi. Statistik ma'lumotlar, normativ-huquqiy hujjatlar va xalqaro tajriba asosida O'zbekiston oliy ta'lim xizmatlari bozorining hozirgi holati va istiqbollari baholanadi.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim, ta'lim xizmatlari bozori, raqobat, raqobatbardoshlik, xususiy oliy ta'lim muassasalari

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF COMPETITION IN THE MARKET OF HIGHER EDUCATION SERVICES OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Abdukadirova Kamola Azimovna

TSUE, Assistant teacher, Department of Economic Theory,
PhD Student

Abstract. This article provides a scientific analysis of the development and characteristics of competition in the higher education services market of the Republic of Uzbekistan. It examines the interaction between public and private sectors in higher education, the role of quality indicators, pricing mechanisms, marketing strategies, and the implementation of innovative approaches as key factors influencing competitive dynamics. The article also explores internal and external forms of competition among higher education institutions, mechanisms to enhance competitiveness, and the regulatory influence of the state on market equilibrium. Based on statistical data, legal frameworks, and international experience, the current state and future prospects of Uzbekistan's higher education services market are evaluated.

Keywords: higher education, education services market, competition, competitiveness, private universities

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ КОНКУРЕНЦИИ НА РЫНКЕ УСЛУГ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Абдукадилова Камола Азимовна

ТГЭУ, ассистент кафедры экономической теории,
Докторант (PhD)

Аннотация. В данной статье представлен научный анализ формирования и развития конкурентной среды на рынке услуг высшего образования в Республике Узбекистан.

Рассматриваются взаимодействие государственного и негосударственного секторов в системе высшего образования, роль показателей качества, механизмы ценообразования, маркетинговые стратегии, а также внедрение инновационных подходов как ключевые факторы, определяющие уровень конкуренции. Особое внимание уделено внутренним и внешним формам конкуренции между высшими учебными заведениями, механизмам повышения конкурентоспособности, а также влиянию государственного регулирования на рыночное равновесие. На основе статистических данных, нормативно-правовой базы и международного опыта оценивается текущее состояние и перспективы развития рынка образовательных услуг в Узбекистане.

Ключевые слова: высшее образование, рынок образовательных услуг, конкуренция, конкурентоспособность, частные вузы

Kirish

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, uni xalqaro standartlarga moslashtirish, ta'lim xizmatlari sifatini oshirish va raqobatbardosh kadrlar tayyorlash bo'yicha izchil islohotlar olib borilmoqda. Jahon tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, ta'lim tizimining ochiqligi, bozor iqtisodiyoti talablariga moslashuvi hamda xizmat ko'rsatish sifatining doimiy takomillashuvi raqobatning mavjudligi va samarali ishlashi bilan chambarchas bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan qaralganda, O'zbekistonda oliy ta'lim xizmatlari bozorida raqobat muhitining shakllanishi nafaqat ta'lim tizimi rivoji, balki umuman mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyoti uchun ham muhim omillardan biri hisoblanadi.

So'nggi besh yillikda O'zbekiston oliy ta'lim tizimida sezilarli o'zgarishlar ro'y berdi: yangi nodavlat va xususiy oliy ta'lim muassasalari tashkil etildi, xorijiy universitetlarning filiallari ochildi, davlat OTMlarida o'quv rejalarini yangilash va xalqaro akkreditatsiya talablariga moslashtirish ishlari boshlangan. Biroq, raqobat muhitining rivojlanishi bilan birga, muayyan muammolar ham yuzaga chiqmoqda: ayrim ta'lim muassasalarida sifatdan ko'ra son orttirishga urg'u berilishi, marketing va boshqaruv madaniyatining yetarlicha rivojlanmaganligi, davlat tomonidan tartibga solishning ayrim hollarda samarasizligi va bozorning to'liq shakllanmaganligi shular jumlasidandir.

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim xizmatlari bozorida raqobatni shakllantiruvchi asosiy omillar, mavjud muammolar, tartibga solish mexanizmlari hamda raqobatbardoshlikni oshirishga qaratilgan strategik yondashuvlar tizimli ravishda tahlil qilinadi. Bundan tashqari, xalqaro tajriba asosida milliy oliy ta'lim tizimini yanada takomillashtirish va ta'lim xizmatlarini eksport qilish salohiyatini kuchaytirish yo'llari ham ko'rib chiqiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Oliy ta'lim xizmatlari bozorining shakllanishi va raqobat muhitining rivojlanishi masalasi ko'plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan chuqur o'rganib kelinmoqda. Mazkur yo'nalishda olib borilgan tadqiqotlar, asosan, ta'lim xizmatlarini bozor toifasidagi mahsulot sifatida baholash, ularning iqtisodiy va institutsional xususiyatlarini aniqlash,

raqobatbardoshlik indikatorlarini ishlab chiqish va davlat siyosatining ta'sirini tahlil qilishga qaratilgan.

Xorijiy adabiyotlarda, xususan, Ph. Kotler (2006) va D. Marginson (2011) kabi mualliflar ta'lim xizmatlarini klassik xizmat bozori modeliga moslashtirish orqali universitetlar o'rtasida raqobatni kuchaytirish zarurligini ta'kidlaydi. Ular raqobatni faqat narx va sifat ko'rsatkichlari bilan emas, balki innovatsion dasturlar, xalqaro akkreditatsiya, bitiruvchilarning mehnat bozoridagi muvaffaqiyati orqali ham baholash lozimligini asoslaydi. T. Mazzarol va G. Soutar (2002) esa ta'lim xizmatlarining eksport salohiyatini o'rganib, raqobatni milliy chegaradan tashqariga olib chiqish tamoyillarini ishlab chiqqan.

O'zbekistonda bu boradagi ilmiy izlanishlar so'nggi yillarda faollashgan bo'lsa-da, hali ham konseptual va metodologik jihatdan chuqur tadqiqotlarga ehtiyoj mavjud. Mahalliy olimlar Sh. Tursunov, R. Qurbonov, M. Ruzmetov va boshqalar tomonidan oliy ta'lim tizimining moliyalashtirish mexanizmlari, boshqaruv islohotlari va xususiy sektorning o'rni yuzasidan qimmatli ilmiy ishlar yaratilgan. Shuningdek, Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi tomonidan tayyorlangan so'nggi tahliliy hisobotlarda ta'lim bozorining holati, uning tarkibiy o'zgarishlari va davlat siyosati doirasidagi yo'nalishlar batafsil ko'rib chiqilgan.

BMT Taraqqiyot Dasturi, Jahon banki va Osiyo taraqqiyot banki tomonidan tayyorlangan xalqaro sharhlarda O'zbekistonda ta'lim tizimining ochiqligi, tengligi va sifat masalalariga doir statistik hamda normativ tahlillar keltiriladi. Bu manbalar oliy ta'lim xizmatlari bozorini raqobat kontekstida baholashda muhim empirik asos bo'lib xizmat qiladi.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, ko'pchilik adabiyotlarda raqobatga oid yondashuvlar iqtisodiy mezonlarga tayansa-da, ta'lim sohasining o'ziga xos ijtimoiy ahamiyati, inson kapitalini shakllantirishdagi roli, teng imkoniyatlarga erishish masalalari ko'p hollarda etarlicha yoritilmaydi. Shu sababli, ushbu maqolada mavjud adabiyotlardagi empirik va nazariy bo'shliqlar aniqlanib, ular asosida O'zbekiston sharoitiga moslashgan integratsiyalashgan tahliliy yondashuv taklif etiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim xizmatlari bozorida raqobat muhitining shakllanishi va rivojlanishiga oid jarayonlarni kompleks tahlil qilish maqsad qilingan. Shu bois, tadqiqotning metodologik asosi sifatida tizimli yondashuv, komparativ (taqqoslov) tahlil, statistik tahlil va ekspert baholash uslublaridan foydalanildi.

Birinchidan, **tizimli yondashuv** asosida oliy ta'lim xizmatlari bozori ijtimoiy-iqtisodiy tizimning bir elementi sifatida qaralib, u bilan bog'liq barcha tarkibiy qismlar – ta'lim muassasalari, talabalar (iste'molchilar), davlat tartibga soluvchi organlar va investorlar – o'zaro bog'liqlikda tahlil qilindi.

Ikkinchidan, **komparativ tahlil** usuli yordamida O'zbekistondagi oliy ta'lim xizmatlari bozori holati va raqobat mexanizmlari bir qator rivojlangan

mamlakatlar (masalan, Janubiy Koreya, Turkiya, Polsha) tajribasi bilan taqqoslab o'rganildi. Bu yondashuv O'zbekiston sharoitiga mos bo'lgan samarali amaliyotlarni aniqlashga xizmat qildi.

Uchinchidan, **statistik tahlil** orqali oliy ta'lim muassasalarining soni, ta'lim sifati indikatorlari, talab va taklif nisbatlari, xususiy sektor ulushi va boshqa tegishli ko'rsatkichlar O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi, Jahon banki, UNESCO va boshqa ochiq manbalardan olingan ma'lumotlar asosida tahlil qilindi.

Tadqiqotda raqobatni o'lchash uchun muqobil indikatorlar – ta'lim xizmatlarining diversifikatsiyasi, narx-sifat nisbati, marketing faoliyati darajasi, kadrlar salohiyati, xalqaro hamkorlik aloqalari – asosida integral yondashuv ishlab chiqildi. U orqali O'zbekistondagi oliy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshlik darajasi tahlil qilindi.

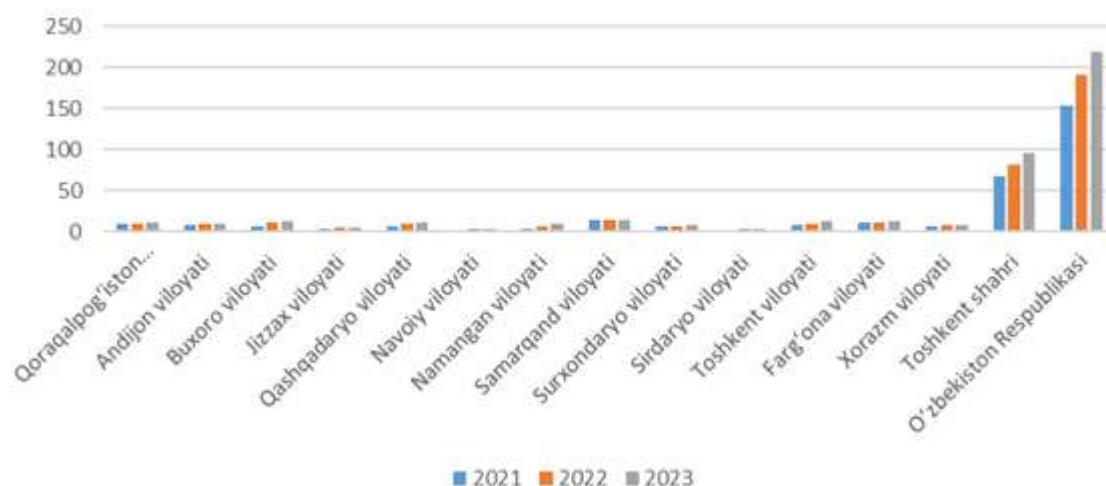
Metodologiyaning asosiy ustuvor jihati ilmiy nazariyalar va amaliy ma'lumotlar sinteziga asoslangan holda oliy ta'lim xizmatlari bozoridagi raqobatning real holatini ochib berish va uni rivojlantirishga oid takliflar ishlab chiqishdan iboratdir.

Tahlil va natijalar

Oliy ta'lim xizmatlari bozori klassik tovar va xizmatlar bozoridan farqli ravishda o'ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy tabiatga ega bo'lgan kompleks tizimdir. U erkin bozor tamoyillari bilan birga ijtimoiy tenglik, davlat siyosati, inson kapitali shakllanishi kabi omillar bilan chambarchas bog'liq. Shu sababli, oliy ta'lim xizmatlari bozoridagi raqobatni baholashda nafaqat empirik ko'rsatkichlar, balki iqtisodiy nazariyalar (xususan, neoklassik va institutsional yondashuvlar) asosida ham tahlil zarur hisoblanadi.

Neoklassik iqtisodiy nazariyada har qanday xizmatlar bozorida raqobat taklifchilar sonining ko'payishi, narxlar orqali moslashuvchanlik va erkin tanlov asosida rivojlanadi. O'zbekiston oliy ta'lim bozorida oxirgi yillarda davlat, xususiy va xorijiy OTMlar sonining oshishi — taklif hajmining ortishiga olib keldi. Bu esa neoklassik model bo'yicha bozorda tanlov imkoniyatlarini kengaytirib, narxlar xilma-xilligini yuzaga keltirmoqda. OTMlar sonining ortishi raqobat muhitining kengayishiga xizmat qilmoqda. Biroq, ta'lim sifatining bir tekisda o'smasligi, talab bilan taklif o'rtasida sifat jihatidan nomutanosiblikni yuzaga keltirmoqda.

O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar natijasida oliy ta'lim xizmatlari bozorining tarkibi va sifati tubdan o'zgarib bormoqda. Tadqiqot davomida ushbu bozor segmentida raqobat muhitining shakllanishi va rivojlanish jarayonlari ko'p qirrali tahlil qilindi va quyidagi muhim natijalar aniqlandi.

1-rasm. Oliy ta'lim tashkilotlari soni viloyatlar kesimida¹⁷

Toshkent shahri barcha yillar davomida eng yuqori ko'rsatkichlarga ega bo'lgan yagona hudud bo'lib, 2023-yilda umumiy respublika ko'rsatkichining qariyb 43% ini tashkil qilgan. Bu esa iqtisodiy faoliyatning poytaxtda to'planganligini ko'rsatadi va regional tengsizlik muammolariga ishora qiladi.

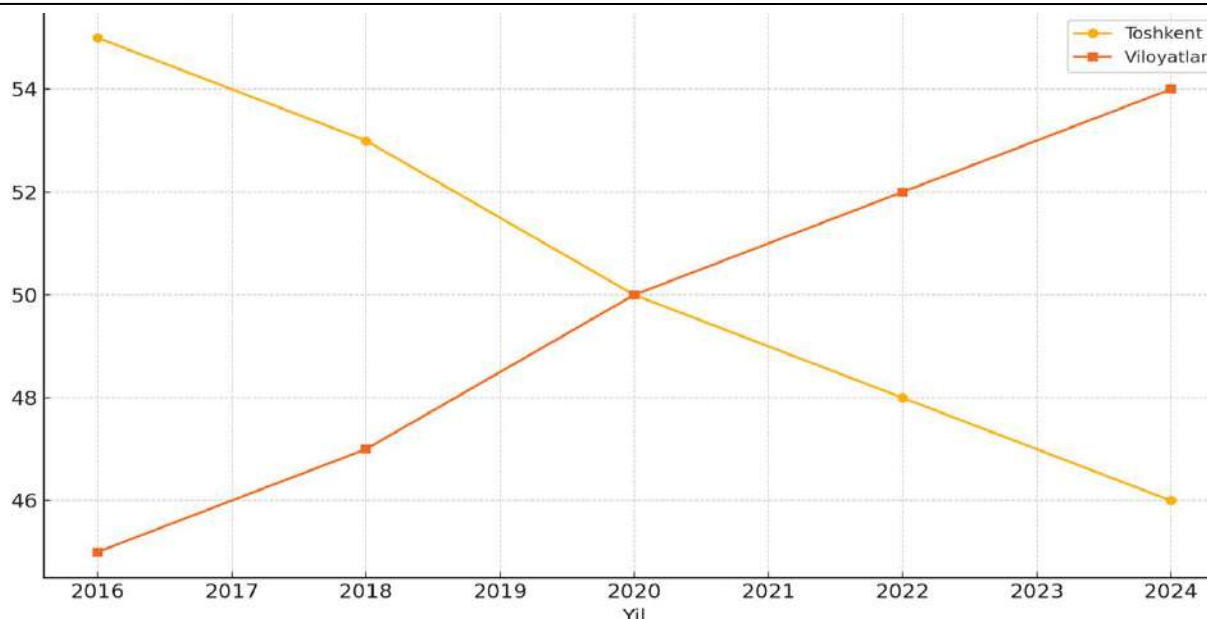
Shuningdek, Samarqand, Farg'ona, Buxoro va Andijon viloyatlarining ham sezilarli darajada ijobiy o'zgarishga erishgani kuzatiladi. Bu viloyatlar qishloq xo'jaligi, sanoat, xizmatlar va transport-logistika salohiyatiga tayanmoqda.

Toshkent shahri (95 birlik) va Sirdaryo viloyati (3 birlik) o'rtasida farq juda katta (32 baravar). Bu esa hududlararo iqtisodiy tafovutlarni kamaytirishga qaratilgan strategik chora-tadbirlarni ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi. Ba'zi viloyatlarda (masalan, Xorazm, Surxondaryo) nisbatan o'sish bo'lsa-da, bu natijalar hududiy investitsion siyosatga alohida e'tibor qaratish kerakligini anglatadi.

2021-2023-yillar davomida O'zbekiston hududlarida iqtisodiy yoki ijtimoiy faoliyat ko'rsatkichlarida sezilarli o'sish kuzatildi. Bunda yetakchi o'rinlarni Toshkent shahri, Samarqand va Farg'ona viloyatlari egalladi. Shu bilan birga, qoloq hududlar – Sirdaryo, Navoiy, Jizzax viloyatlari – alohida rivojlanish strategiyalariga muhtojdir. Regional tenglikka erishish va investitsiyalarni balansli taqsimlash respublika darajasida barqaror va inklyuziv rivojlanishni ta'minlaydi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston oliy ta'lim xizmatlari bozorida raqobatning miqdoriy jihatdan kengaygani sezilarli bo'lsa-da, uning sifat jihatdan chuqurlashuvi hali sust kechmoqda. Raqobatbardosh muhitni shakllantirish uchun oliy ta'lim muassasalarining boshqaruv erkinligini oshirish, ta'lim xizmatlari sifatini nazorat qilish va mintaqaviy tenglikni ta'minlash dolzarb vazifalar sifatida ajralib turadi.

¹⁷ <https://stat.edu.uz>

2-rasm. OTMLar hududiy ulishining o'zgarishi.¹⁸

Ikkinchi grafikdan ko'rinadiki, 2016-yilda Toshkent shahri OTMLarining umumiy ta'lim bozoridagi ulushi 55 foizni tashkil qilgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 2024-yilga kelib 46 foizga kamaygan. Shu bilan birga, viloyatlardagi OTMLar ulushi 45 foizdan 54 foizgacha oshgan. Bu holat markazlashuvning asta-sekin kamayib, viloyatlarda ham raqobat muhitining shakllanayotganidan dalolat beradi. Biroq baribir resurslar, infratuzilma va marketing imkoniyatlari jihatidan Toshkentdagi OTMLar ustunlikka ega bo'lib qolmoqda.

Raqobat asosan Toshkent shahri va yirik shaharlarda shakllangan. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, oliy ta'lim xizmatlari bozorida raqobatning asosiy qismi Toshkent shahri va ayrim yirik markaziy hududlarda to'plangan. Toshkentdagi OTMLar sonining umumiy ulushi 2016-yildagi 55 foizdan 2024-yilga kelib 46 foizgacha pasaygan bo'lsa-da, resurslar, brend imij, xalqaro hamkorlik va raqobatga tayyorlik bo'yicha ularning ustunligi saqlanib qolmoqda. Hududlararo tengsizlik raqobatni nomutanosib shakllantirib, viloyatlardagi OTMLarning rivojlanish imkoniyatlarini cheklamoqda.

Marketing va innovatsion yondashuvlar raqobat ustunligini belgilamoqda. Ayrim nufuzli OTMLar (jumladan, xorijiy filiallar va brendga ega universitetlar) talaba jalb etishda marketing strategiyalaridan faol foydalanmoqda. Ularning xorijiy hamkorlik aloqalari, ingliz tilida o'qitish dasturlari, xalqaro reytinglarga kirish harakatlari raqobatni sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqmoqda. Bunday yondashuvlar raqobat muhitining innovatsion rivojlanish yo'nalishida shakllanishiga xizmat qiladi, biroq bu imkoniyatlar barcha OTMLar uchun teng emas.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston oliy ta'lim xizmatlari bozorida raqobat son jihatdan kuchaygan, ammo bu jarayonni sifat jihatdan

¹⁸ <https://www.instat.uz/uz/402-elektron-jurnal/34056-o-zbekiston-statistika-axborotnomasi-ilmiy-elektron-jurnali-2024-yil-1-son>

mukammallashtirish uchun hali ko‘plab tizimli yondashuvlar, institutsional islohotlar va indikatorlar asosida boshqaruv zarur. Sog‘lom va samarali raqobat muhiti faqat ko‘p sonli OTMlar bilan emas, balki ularning sifatli xizmat ko‘rsatish salohiyati, innovatsion imkoniyatlari va talabga moslashuvchanligi bilan bog‘liqdir.

Xulosa

O‘zbekiston Respublikasida oliy ta‘lim tizimi oxirgi yillarda sifat jihatidan yangi bosqichga o‘tayotgan bo‘lib, bu jarayonda ta‘lim xizmatlari bozorida raqobat muhitining shakllanishi va rivojlanishi hal qiluvchi omillardan biri sifatida maydonga chiqmoqda. Mazkur maqolada olib borilgan tahlillar asosida aniqlanishicha, oliy ta‘lim sohasida raqobatning miqdoriy ko‘rsatkichlari (ya‘ni OTMlar soni, taklif hajmi, xususiy sektor ulushi) ortib borayotgan bo‘lsa-da, uning sifat jihatidan chuqurlashuvi hali to‘laqonli emas.

Raqobatning kengayishi natijasida ta‘lim muassasalari o‘rtasida tanlov imkoniyatlari, marketing faoliyati, dasturiy innovatsiyalar, xalqaro hamkorlik shakllari faol rivojlanmoqda. Ayniqsa, xususiy sektor va xorijiy universitetlar filiallarining kirib kelishi bozorga yangi dinamika olib kirdi. Biroq bu raqobat jarayonlarida muvozanat buzilishlari, sifatsiz xizmatlar ko‘payishi, ayrim hududlarda ta‘lim infratuzilmasining zaifligi, nazorat va reyting tizimlarining rivojlanmaganligi kuzatilmoqda.

Shuningdek, davlat tomonidan ta‘lim xizmatlari bozorini tartibga solish borasidagi harakatlar raqobatga ikkiyoqlama ta‘sir ko‘rsatmoqda. Bir tomondan, litsenziyalash, kvotalar, moliyaviy ko‘mak mexanizmlari orqali bozorga kirishni tashkil etmoqda, ikkinchi tomondan esa ayrim OTMlarga preferensiyalar berilishi yoki sifatsiz OTMlarning haddan ziyod ko‘payishi kabi muammolar adolatli raqobatga putur yetkazmoqda.

Nazariy nuqtai nazardan, O‘zbekiston oliy ta‘lim bozorida klassik neoklassik va institutsional yondashuvlar uyg‘unlashmoqda. Ya‘ni, taklif ko‘payishi orqali narxlar raqobati va tanlov erkinligi kuchaymoqda, biroq raqobatning sifatli shakllanishi uchun institutsional baza mustaqil reytinglar, ta‘lim sifatini baholash mexanizmlari, xolis axborot platformalari yetarli darajada shakllanmagan.

Hududiy jihatdan qaralganda, Toshkent shahri va ayrim yirik markazlar raqobatda yetakchi o‘rinda bo‘lib qolmoqda. Viloyatlardagi OTMlar soni ortayotgan bo‘lsa-da, ularning raqobatbardoshligini ta‘minlash uchun resurslar, kadrlar salohiyati va sifat ko‘rsatkichlari bo‘yicha qo‘llab-quvvatlash zarur.

Shuningdek, oliy ta‘lim muassasalarida ichki raqobatning rag‘batlantirilishi ya‘ni professor-o‘qituvchilar salohiyati, ilmiy faoliyat ko‘rsatkichlari, o‘quv rejalari sifatining baholanishi raqobat muhitining chuqurlashuvi uchun muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Oliy ta'lim tashkilotlarining kunduzgi ta'lim shaklida tahsil olayotgan talabalar soni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. O'zbekiston Statistika axborotnomasi, 2024-yil 1-son. <https://www.instat.uz/uz/402-elektron-jurnal/34056-o-zbekiston-statistika-axborotnomasi-ilmiy-elektron-jurnali-2024-yil-1-son>
3. Kuldashev, Sh.A. Ta'lim xizmatlari bozorida oliy ta'lim muassasalari raqobat ustunligini ta'minlash omillari va ko'rsatkichlari. “Iqtisodiyot va turizm” xalqaro ilmiy va innovatsion jurnali, №1(15), 2024. <https://interjournal.uz/index.php/journals/article/download/224/204/645>
4. Umarov, T.O. O'zbekiston oliy ta'lim xizmatlari bozorida raqobat muhiti tahlili. “Iqtisodiyot va turizm” xalqaro ilmiy va innovatsion jurnali, №6(20), 2024. <https://interjournal.uz/index.php/journals/article/download/325/304/848>
5. ResearchGate platformasida chop etilgan maqola. Ta'lim xizmatlari bozorida oliy ta'lim muassasalarining rivojlanish holati tahlili. [https://www.researchgate.net/publication/378505202 Ta%27lim xizmatlari bozorida oliy ta%27lim muassasalarining rivojlanish holati tahlili](https://www.researchgate.net/publication/378505202_Ta%27lim_xizmatlari_bozorida_oliy_ta%27lim_muassasalarining_rivojlanish_holati_tahlili)
6. ResearchGate platformasida chop etilgan maqola. Ta'lim sifatini ta'minlash oliy ta'lim xizmatlari bozorini rivojlantirishning asosiy omili.
7. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. (2024). *Statistik ma'lumotlar bo'limi*. <https://stat.edu.uz>

Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali

+998 71 239 28 13

Tashkent, Uzbekistan

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz